

Mathilda Roos

*"Egoism" och "lycksalighet". Några tankar med anledning
af fröken Keys artikel "En förklaring" i Svensk Tidskrift*

Stockholm. Albert Bonniers förlag. 1894.

[– Läs mer om verket här](#)

Det avbildade exemplaret tillhör Kungl. biblioteket.

Detta verk är fritt från kända upphovsrättsliga restriktioner. Vid användning ber vi att du hänvisar till Kungl. biblioteket och Litteraturbanken.se.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:

<https://lb.se/författare/RoosM/titlar/EgoismOchLycksalighet/faksimil?om-boken>

Permanent länk (URN):

<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb8222508-faksimil>

1894

Polit. ekon.
Kvinnofn
(Pol)

Mathilda Roos

“Egoism” och “Lycksalighet”

Några tankar med anledning af fröken Keys artikel

“En förklaring” i Svensk Tidskrift

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Pris 50 öre.

1894

Kungl. biblioteket

0 0000 000044123

“EGOISM” OCH “LYCKSALIGHET”.

NÅGRA TANKAR MED ANLEDNING AF
FRÖKEN KEYS ARTIKEL »EN FÖRKLARING»
I SVENSK TIDSKRIFT

AF

MATHILDA ROOS.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

"EGGISM" OCH "LYCKSVILIGHET".

AF
HANS
FÖR
FÖR
FÖR

MATHILDA ROOS

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1894.

Det gifves tillfällen, då man i det talade eller skrifna ordet mötes af framkastade satser, hvilka, därigenom att de angripa det som man kallar högst och dyrbarast i lifvet, träffa hjärtat så djupt, att det skulle vara en feghet att tiga, att icke i den mån förmåga och omständigheter medgifva, inlägga en gensaga däremot.

Detta har för undertecknad varit fallet med Ellen Keys artikel »En förklaring» i Svensk Tidskrifts 14:de och 15:de häftet, hvilken artikel å sin sida utgjorde svar på en föregående uppsats af Eva Fryxell: »Kvinnliga författaretyper», också införd i samma tidskrift, 12:te och 13:de häftet. Ellen Key har i denna artikel uttalat åsikter i flere af mänsklighetens viktigaste frågor, mot hvilka jag anser det vara min plikt att opponera mig, ingalunda emedan jag därigenom tror mig kunna bringa vare sig frkn Key eller någon af hennes meningsfränder något af *min* lifsåskådning, utan emedan jag anser, att då de höga lifssanningar, på hvilka millioner lefvat och lefva, nedrifvas, då nu-

tidens s. k. frihetskämpar med sina sirénsånger söka locka obefästade sinnen ut på agnosticismens gungfly, bör man ej med resignation eller klagolåt bevittna detta, utan söka visa dem som tveka i valet mellan att följa lyktgubbarnas irrskensdans öfver bottenlösa träsk eller de orubbliga, från sekel till sekel brinnande fyrbåkar, mot hvilkas klippor otroshvirflarna förgäfves bryta sig, åt hvad håll *sanningen* ligger.

Min mening är ej att här ingå i någon utförlig kritik af frkn Keys uppsats; dels har frkn Fryxell själf bemött angreppen däri, dels skulle därtill fordras mera hälsa och krafter, än hvad för närvarande stå undertecknad till buds. Det är egentligen blott tvenne punkter i frkn Keys uppsats jag önskar bemöta.

Den första är hennes definition af *själfhäfdelsen*, en onekligen vacker och slug omskrifning af det gamla välbekanta, i öronen obehagligt skorrande ordet: egoism.

Frkn Key framställer det påståendet, att själfhäfdelsen, d. v. s. egoismen, med lika nödvändighet ingår i hvarje sund och harmonisk individs utveckling som altruismen. Själfhäfdelsen bildar, så att säga, den ena halfvan af det harmoniska hela, hvars andra hälft heter altruism, kärleken för andra, offervilligheten. Den ena halfvan kan lika litet som den andra undvaras. Egoismen, hämtad ur heden-
domen, ur den rika, af lifskraft sjudande antiken, där det var hvarje människas rättighet att kämpa sig till lycka och njutning, altruismen, framsprungen

ur kristendomen, som lär oss att taga hänsyn äfven till våra bröders rättigheter, se där det ideal, till hvilket människan bör sträfva, och som några få utvalda redan börjat tillägna sig.

Men kan det verkligen vara på fullt allvar frkn Key framhåller egoismen som berättigad, ja, så berättigad att den i mänsklighetens andliga lif bör intaga lika stor plats som kärleken? Att krossa egoismen har hittills varit målet för hvarje etisk sträfvan, men denna sträfvan är som en kamp mot stormiga hafsvågor, och nu vill frkn Key rent af uppmana oss, att som någonting berättigadt omhulda denna, den lägsta och outrotligaste af alla drifter?

Det finns ingen berättigad själfhäfdelse, lika litet som det finns berättigad synd. Berättigad egoism är en orimlighet, en motsägelse, som skär i öronen på den, hvilkens hörselgångar ej äro tilltäppa af materialismens slamm. Egoismen är mänsklighetens stora ursynd, giftet i våra ådror som förrädiskt sprider sig äfven i våra s. k. bästa, ädlaste handlingar. Det var egoismen som styrde lifvet innan Kristus kom, egoismen var hedendomens lifslag, lagen enligt hvilken det större och kraftigare obarmhärtigt slukar det mindre och svagare, lagen enligt hvilken man dödar vanskapade barn och slöa åldringar, — och Kristus, kärlekens milde Herre, kom för att sätta sin häl på detta vidunder, kom, ej för att låta oss få behålla en del däraf, utan för att utrota det, för att draga giftet ur den

sjuka kroppen och i stället där ingjuta sin kärleks helande balsam.

Och det kommer en stund då han och hans lära skola helt triumfera, det kommer en dag då själfviskheten är helt förjagad ur våra hjärtan — den lockar som aflägsen sång, denna framtidsdröm, som hemlighetsfulla melodier från en ny himmel och en ny jord, den öppnar ett underligt härligt perspektiv af en salighet som ej har namn, som intet öra har hört, som icke nedstigit i någon människas hjärta. Då är denna hushållning slut, då är den ohyggliga kampen för tillvaron ändad, lifsvillkoren nya, och människorna iklädda uppståndna, förklarade och helgade kroppar. Till detta mål sträfva vi, tyngda af köttets bojor, gråtande öfver vår egen uselhet, böjda under den hemska bördan af egoismens gift inom oss, men dock glada i hoppet, i vissheten att han som sagt »Se jag kommer» står oss bi i vår kamp att döda och utrota vår dödssynd: själfviskheten.

Naturligtvis menar frkn Key att själfhäfvelsen är lika berättigad för alla, man såväl som kvinna, — ja, konsekvensen af hennes påståande blir, att man i tid bör lära äfven barnen att blifva förtrogna med den af egoism bestående hälft, som i förening med altruismen utgör idealet för sann mänsklighet. Emellertid är här närmast fråga om kvinnan, hvil-
kens uppvaknande till själfhäfvelserätt, dels till följd af föregående förtryck, dels på grund af kvinnans naturliga böjelse att uppoffra sig, att underkasta sig, blir kraftigare, mera i ögonen fallande än

mannens. Kvinnans första och enda kallelse anser frkn Key visserligen vara äktenskapet och moderskapet — först »lutad öfver en vagga» när kvinnan sin rätta utveckling — men innan hon når denna utveckling måste hon vara en individ, en i frihet utbildad personlighet. Har nu en kvinna begått misstaget att gifta sig innan hon »funnit sig själf», då har hon icke allenast rätt, utan skyldighet att, brytande alla hindrande band, liksom Nora i Dockhemmet gå bort från man och barn för att »fylla plikterna mot sig själf». Det är, enligt frkn Key, Ibsens storhet att han krossat det föråldrade kvinnoidealet: den sig under alla förhållanden offrande hustrun och modern, och att han lärt oss att troheten mot den egna personlighetens utveckling kan vara den högsta af all trohet.

Det är möjligt att det finnes kvinnor, som under vissa förhållanden och drifna af vissa olycksbringande karaktersdrag likt Ibsens Nora måste lämna sitt hem, utan att man därför har rätt att bryta stafven öfver dem. Förhållandena i äktenskapet *kunna* vara sådana, att en kvinna tvingas att lämna det, äfven om hon därigenom kränker den dyrbaraste af alla plikter, moderskapet. Detta är emellertid undantagsfall, hvilkas skildring i vare sig den episka eller dramatiska dikten faller inom det psykologiskas, ej inom det utprägladt tendensiösa område. Men då man som Ibsen, och med honom frkn Key och hundratals andra beundrare och anhängare, gör Nora typisk, i henne ser representanten för den ur generationers förtryck

till medvetande om sina rättigheter vaknande kvinnan, då har man förvisso kommit in i en missriktning. Ty det gifves ett medel att finna sig själf, att blifva en personlighet, som är säkrare än pliktförgätenhet och det är att, kosta hvad det vill, i stället stanna kvar på sin post. Den högsta troheten mot mig själf är att vara trogen i mitt kall, i de ting, ringa eller stora, Gud satt mig att sköta. Och då en kvinna är mor, bör hennes första och dyrbaraste plikt vara att vaka öfver de barn, hvilka ha *rätt* att fordra kärlek och vård af henne som gifvit dem lifvet. Den kvinna som öfverger sina barn, äfven om det sker i den högstämda afsikten att finna sin personlighet, *kan* visserligen beklagas, måhända ursäktas, åtminstone bör man ej *döma* henne — men icke må hon, som det skett med Ibsens Nora, framhållas som typ, som representant för en berättigad kvinnofrigörelse.

Ty en sådan kvinna öfverger under inga förhållanden sitt hem och sina barn. Modigt stannar hon kvar bland spillrorna af sin lycka, eller om hon i första intrycket af förtviflan störtar sin väg, är hon inom några dagar, ja kanske några timmar tillbaka — för att omfamna sina barn, trycka dem till sitt bröst, gråta ut hos dem, bedja dem förlåta att hon ett ögonblick kunde öfvergifva dem. *Där*, hos sina barn, vid den lillas vagga, vid de storas läxor, med små tindrande, undrande, kärleksfulla, gråtande eller leende barnaögon ständigt fästa på sig, *där* finner hon sig själf, *där* utvecklar hon sig till en individuell personlighet. Då hon på

ett så fruktansvärdt sätt vaknat upp ur drömmen om äktenskaplig sympati — och hur många män och kvinnor ha ej gjort det! — då hennes barnsliga förtroende trampats under fötterna, då den man, som hon väntade skulle stödja den felande, i stället blir hennes hårda, ogrannliga domare, då strömmar hennes missförstådda ömhet ut i kärleken till barnen. Hos dem söker hon hvad hon själf förlorat; den vår som härjats i hennes eget lif återfinner hon hos dem, den personlighet, hvars utveckling hon försummat, mögnar i kärlekslifvets växelverkan; då hon uppfostrar sina små, lär hon af dem, tager hon af dem, under det hon själf lär och gifver dem. Och på så sätt blir hon, i den illa anskrifna barnkammaren, under det »grå hvardagslifvets» omsorger, under tillkämpandet af »borgerliga dygder», en personlighet, förvärfvar hon en andlig kraft, som, om det ligger inom det psykologiskt möjligas område att hennes och mannens äktenskapliga lycka kan uppblomstra, med större säkerhet skall bidra härtill, än om hon lämnat sitt hem och, skild ifrån man och barn, sysselsatt sig med att söka reda på sin individualitet.

Kristus säger: »Den som vill bevara sitt lif han skall mista det; men hvilken som mister sitt lif för min skull han skall finna det.» Denna djupa och underbara sanning får af ofvannämnda fall en bjärt belysning. Modern som lämnar sina barn — Ibsens teater-Nora — för att gå ut och finna sig själf, hon mister i stället sitt lif; men

hon som stannar och, enligt frkn Keys sätt att döma, mister sig själf, hon skall i stället »finna sitt lif».

Det är alltid motbjudande att under ett meningsutbyte komma in på personligheternas område. Också har det förvånat mig att frkn Key med sin annars manliga skärpa velat begagna sig af detta stridssätt såsom hon ju gör, då hon tar sina vänner i försvar genom att om dem berätta små drag af ädelmod, af rättskänsla, såsom att fru Kovalevsky lefde ett försakande lif för att kunna betala moraliskt bindande skulder, att hon hade för afsikt att genom tecknandet af sin far i något skönlitterärt arbete göra rättvisa åt en karakter, som hon hittills ej förstått, o. s. v. Hvem har varit nog ogrannlaga, nog psykologiskt enfaldig att tvifla på att »äfven Sonja Kovalevsky kunde taga dagliga hänsyn, i och för fyllandet af hvad hon ansåg som sin plikt»? (sid. 442). Frkn Key tyckes genom att försvara sina vänner vilja framställa saken, som om frkn Fryxell i sin artikel »Kvinnliga typer» haft för afsikt att rikta någon anklagelse mot fru Lefflers och fru Kovalevskys moral, velat nedsätta dem som enskilda personer. Något sådant har säkerligen frkn Fryxell aldrig haft i tankarna; hon liksom författarinnan af dessa rader har velat komma åt åsikter, hvilkas utbredande hon ansett fördärfbringande, ej måtta något hugg åt de nämnda författarinnornas privata lif. Det finnes intet skäl att antaga att fru Leffler och fru Kovalevsky voro mera egoistiska än andra människor, om än det

ligger nära till hands att misstänka, att det är vänskapens partiskhet som dikterat frkn Keys försäkran att man hade »svårt att hos A. Ch. Leffler upptäcka hvad man kallar karaktersfel», eller att Sonja Kovalevsky endast därför att hon i tid fick syn på själfhäfdelsens nödvändighet räddades från att taga skada genom allt för stor offervillighet och hängifvenhet. Visserligen skulle man efter en persons med skarpt eftertryck proklamerade åsikter i någon mån kunna sluta till hennes karaktär, men vid en dylik slutledning kan man också råka ut för grofva misstag, liksom den, hvilken dömer efter någon viss handling utan att känna de inre drifkrafterna till handlingen, kan göra sig skyldig till den största hårdhet och kärlekslöshet. Jag lämnar därför alldeles å sido de bägge författarinnornas personlighet; — men hvad jag har rätt till, det är att på grund af deras och frkn Keys egna ord — A. Ch. Lefflers, att »hon hade intet af en kvinnas förmåga af hängifvenhet och glömska af sig själf och andra» o. s. v., att fru Kovalevsky »föraktade borgerliga dygder» och »att hvardagslifvet med sitt grå enahanda var henne af hjärtat förhatligt»; frkn Keys, att fru Kovalevsky hade svårt för »dagliga hänsyn» m. m. samt först och sist på grund af frkn Keys hela framställning af äktenskapet och kvinnans förhållande däri uttala det påståendet, att hon och hennes väninnor — åtminstone i teorien — ej förstått äktenskaps karakter, att de uppfattat det som en njutning, ett

medel till »lycksalighet», ej som det sannerligen är: allvar och tuktan.

Frkn Key tyckes anse, att hvad som egentligen utmärker den institution som kallas äktenskap är att en präst varit närvarande vid dess knytande eller att det är ett resultat af borgerlig vigsel, med ett ord att det är en kyrklig eller borgerlig inrättning. Ja, detta är den yttre sidan, som vi ej ha rätt att förkasta, men till sitt inre väsen är äktenskapet något annat. Det är en *Guds egen stiftelse* — icke kyrkans eller statens, — genom hvilken han haft en särskild afsikt med det mänskliga släktet. Människohjärtat är ett trotsigt och försagdt ting, ett rof för »begärens och stormarnes ilar»; kärleken man och kvinna emellan är i de flesta fall icke det kyska, lifslånga trohetsförhållande frkn Key så vackert framställer i det idealäktenskap hon målar, ett förhållande som ej skulle kräfvat några yttre band, emedan kontrahenternas inre sedliga medvetande och utvecklade trohetsinstinkt vore det starkaste bandet af alla. Nej, kärleken är — naturligtvis med vissa undantag — snarare som skalden* besjunger den:

»Ces délires sacrés, ces désirs sans mesure
Déchainés dans vos flancs comme d'ardents essaims ...»

Mot dessa lidelsens stormar, i hvilka tusende och tusende lidit skeppsbrott, mot denna brännande eld, som har kraft att förtära äfven de af naturen

* L. Ackermann.

ädlaste sinnen, har Gud satt äktenskapet som ett värn, en begränsning, ja, hvarför icke som en *tygel*, då det vankelmodiga hjärtat, som kanske en gång fyllts af en djup kärlek, med sina begär kastar sig åt annat håll. Ty det är ej sant, att ett äktenskap i själfva verket redan är upplöst, då det ej mera finnes sympati mellan man och hustru, eller om i den ena makens hjärta insmugit sig otillåtna känslor. Dessa missförhållanden kunna rättas *just* därigenom att man betraktar äktenskapet som ett *heligt* förbund, och man har otaliga exempel på makar, hvilka, om deras äktenskap hade varit ett s. k. fritt, måhända skulle, till egen och ännu mer till sina barns olycka ha skilts åt, i stället för att de under det hälsosamma trycket af »äktenskapsoket» så småningom återvunnit harmoni och kärlek i sitt ömsesidiga förhållande. Detta låter prosaiskt och nyktert bredvid det högstämtdt klingande talet om att kärlekens innersta väsen är frihet. Det är sant, kärleken *är* fri, ingen människa kan tvinga sina känslor, tända dem eller få dem att dö. Men det finns någonting som heter att tukta och uppfostra känslolifvet, och detta är hvad vi få lära oss i äktenskapet. Äktenskapet är kärlekens inpassande i en af Gud själf stiftad form, i hvilken det kommande släktet, målet för mannens och kvinnans samlif, skall vårdas, och makarna själfva ömsesidigt fostra hvarandra. Men uppfattar man äktenskapet så, då blir det ej njutning och »lycksalighet» utan allvar och plikt, om än på samma gång, eller snarare just därigenom, den

högsta lycka. Och det säger sig själf, att blott den som har en kvinnas förmåga af hängifvenhet och glömska af sig själf för andra, blott den som ej föraktar borgerliga dygder och ej är rädd för hvardagslifvets grå enahanda, *kan* bli en god hustru och moder. Ty det lönar ej mödan att förneka: äktenskapet ställer *stora* anspråk på kvinnans offervillighet och hängifvenhet. Därför har Gud också nedlagt så oändligt mycket mer af dessa egenskaper hos kvinnan än hos mannen; ja, det finnes hos henne rent af ett behof att gifva ut sig, hvilket ju bevisas däraf att kvinnor, hvilka själfva af en eller annan anledning ej bli mödrar, i stället såsom diakonissor, sjuksköterskor m. m. ägna sig åt offentlig kärleksverksamhet, något som man just icke har exempel på att ungarlar, vare sig unga eller gamla, pläga göra.

Med outhärlig smärta ger modern lifvet åt sina barn, och de små hinna knappast att framjöllra sitt »mamma» förrän de stå där som inkarnationer af glupska fordringar på hennes kärlek, hennes tålmod, hennes ständiga närvaro, hennes ingående i deras små intressen. Modern är det centrum kring hvilket de kretsas under hela deras barndom, och har hon då en 5, 6, 7 sådana drabanter, som ständigt röra sig kring henne, kasta sina sorger och fröjder in i hennes hjärta, hämta sin lefnadsvishet, sina moraliska intryck från henne, så behöfver hon sannerligen offervillighet och hängifvenhet — för att nu ej tala om alla de gånger hon får sitta vid sina älsklingars sjukbädd eller kämpa med

trotsiga lynnen och dåliga anlag, då de borgerliga dygderna tålmod, stillhet och själfbehärskning visserligen icke äro att förakta.

Jag har haft lyckan att känna många utmärkta mödrar och jag har alltid funnit dem obeskrifligt vördnadsbjudande, ja rörande i deras offervillighet och kärlek. Icke minst rörande ha de varit, då de, afstående från den ganska naturliga själfhäfdelsen, att sedan barnen vuxit upp få hvila efter dagens tunga och hetta, i stället börjat så att säga lefva om lifvet med sina barn, på nytt kämpa ungdomens strider, dela dess fröjder, gå igenom dess kärlekssorger, allt på detta innerliga, hängifna sätt, som blott en moder kan förstå.

Nej, den kvinna som är mån om sin rätt till »själfhäfdelse», som »samvetsgrant pröfvar om hennes offer har större värde för andra än hvad det medför för henne själf», hon skall afstå från moderskapet, ty antingen blir hon en dålig mor eller en olycklig kvinna — såvida icke nämligen moderskapets lycka kommer henne att ge alla »själfhäfdelse»-fantasier på båten.

För öfrigt, om i mannens och kvinnans förhållande till hvarandra, d. v. s. i äktenskapet, själfhäfdelse teorien af mannen tillämpats på ett sätt som förtryckt kvinnan och gjort intrång på hennes naturliga rättigheter — hvilket ju onekligen tyvärr mycket ofta varit och ännu är fallet — bör detta missförhållande rättas, icke därigenom att kvinnan uppmanas till större egoism, utan därigenom att mannen lär sig att kufva *sin*. Och detta skall ske

först då, när mödrarna lärt sig konsten att rätt uppfostra sina söner, att i tid tukta dem, då den manliga despotismen börjar göra sig gällande i form af öfversitteri och fordringar på systrarna, med ett ord, när de känna det som en plikt, att redan från barndomen hos sina söner ingjuta vördnad och hänsyn för kvinnan, släktets frambärrinna och vårdarinna. Och har det en gång kommit därhän, har den unge mannen genom sin moders inflytande blifvit förtrogen med, hur mycken kärlek och offervillighet som ligger i begreppet *moderskap*, då skall han också som äkta man visa sin hustru all den hänsyn, den grannlagenhet, den omsorg, männen tyvärr ofta anse att deras hustrur kunna undvara. Det är med »själfhäfdelsen» alldeles som med sedlighetsfrågan: man skall icke söka rätta det skefva i den nu gällande för man och kvinna olika moralen genom att lossa på de band, hvilka hitintills för kvinnan fixerat sedlighetsidealet till fullkomlig kyskhets, utan mannen skall uppfostras till samma ideal.

Frkn Key betonar i sina teorier om kvinnans rättigheter, att de ej så mycket afse hennes ställning i samhället, hennes sträfvän att komma i besittning af sociala förmåner, »få bli något» o. s. v., utan att hennes frigörelse skall ske *inom* henne, att hon skall ha rättighet att få utveckla sig till en personlighet, för hvilken kriteriet på en utpräglad individualitet är, att hon under inga förhållanden, af inga inflytanden låter förmå sig att svika det ideal hon skapat sig och som hon sätter högst af allt.

Men för det första är en dylik relativ uppfattning af idealet oriktig och kan leda till de förfärligaste konsekvenser. Ty om idealen ej äro absoluta, utan endast själfskapade resultat af olika temperament, kan det ju inträffa att en människa, för den händelse hennes temperament betingar det, väljer sig ett mycket lågt ideal, ja, att hon rent af därtill utkorar en ur hennes natur framsprungnen lidelse, och kan man då med fog uppmana henne att vara trogen mot ett sådant? Mig synes detta vara att komma alldeles i nivå med Nietzches »Jenseits von Gut und Böse».

För det andra sker denna inre frigörelse *just* genom ett ihärdigt förnekande af min naturliga, vanligen öfverflödande själfhäfvelse, eller för att tala enkelt och naturligt, egoism. Kretsandet kring det egna jaget, fantiserandet öfver mina rättigheter eller icke rättigheter i förhållande till min omgifning, det noggranna afvägandet om jag bör eller icke bör göra den eller den uppoffringen, dödar all omedelbarhet, all kraft och friskhet i känslan. Blott den som är fri från själfviskheten är verkligen fri. —

Hvad jag för det andra önskar bemöta i frkn Keys artikel är följande, sid. 459:

»Efter några generationer af sålunda fostrade slakten . . . skall man få se många äktenskap af det slag man redan nu ser ej så få, där icke den plikt-trogna resignationen, utan själfva friheten stärker troheten . . . Sålunda förberedt skall kanske det absoluta människoidealet blifva lefvande verklighet;

icke som en ensam man, icke heller som en ensam kvinna, utan som en man och en kvinna hvilka skola gifva människorna en ny religion: lycksalighetens.»

Lycksalighet! Ja, nog skola vi en gång komma därhän, att detta ord, som nu hägrar för oss likt en skön underlig drömbild från okända nejder, som lockar vår trötta, kvalda ande, liksom källan lockar ökenvandren, blir verklighet, nog skall det komma den tid, då detta begrepp blir sanning och lif, då »inga tårar varda mera, icke heller värk, icke heller sorg, ty det första är förgånget,» — men icke skall det ske på den väg frkn Key utvisat för oss.

Hvad är det som hindrar oss att nu, just nu blifva lycksaliga, hvarför kunna vi ej redan i detta ögonblick blifva fullkomligt goda, fria och lyckliga, som frkn Key hoppas att de flesta af oss skola bli i en ej allt för långt aflägsen framtid? (Hur det skall gå för den minoritet som stannar kvar i lidande, medan de »flesta» jubla i lycksalighet, därom få vi tyvärr ingenting veta.)

Emedan det finnes någonting som utgör ett absolut hinder därför, nämligen den i oss inneboende *synden* och det därmed följande lidandet. Dessa bägge faktorer, eller rättare denna fruktansvärda orsak med sin lika fruktansvärda följd utgör det stora hindret för mänsklighetens lycksalighet. Försvunne synden, skulle de lyckliga äktenskap, om hvilka frkn Key drömmer, uppstå af sig själfva, alldeles som blomman spirar upp ur en jordmån, från hvilken stenar och ogräs bortrensats. Men

så länge grunden till det onda finnes kvar, förblir hvarje försök att mejsla ut bilden af harmoni och lycka dödfödt.

Då mänsklighetens lidanden i form af sjukdom, fattigdom och ålderdom för första gången uppenbarade sig för buddaismens stiftare, utropade han till sina vänner, som ville förmå honom att njuta af lifvet och kärleken: »Tag först bort lidandet ur världen!» Jag föreställer mig hur den store, ädle hedningen, som blott i aningen skådade ljuset från den kommande världsfrälsaren, om han finge se den nuvarande mänskligheten med alla dess gränslösa kval, undrande skulle fråga oss: »Men kunnen I drömma om någon annan lycksalighet än att befria edra bröder från lidande?»

Nej, vi kunna det ej, och ve oss om vi gjorde det, ve mig, ve oss alla, om vi vågade drömma om lycka, medan den broder, för hvilken Kristus dött, ligger fången i syndens band, i lidandets järnklo. Icke förrän de vidriga fattigkvarter, där nöd och last och hunger rufva öfver utmärglade offer, stå tomma, emedan det ej mera finnes människor som svälta; icke förrän den sista hvita slafven hämtats upp ur kolgrufvornas hålor, från fabrikernas dammhöljda nästen; icke förrän portarna slagits igen till tömda fängelser, till öfvergifna sjukhus och dårhus; icke förrän ångan från brännvins- och opieruset dunstat bort från jordklotet; icke förrän Karafängelsernas och krigets rysligheter äro hemska legender i ett dunkelt forntidsperspektiv; icke förrän den sista af våra systrar, som lasten

bundit i bojor, mera fasansfulla än slafveriet, kastat af sig dessa bojor och återfått sitt namn af kvinna; icke förrän det osedlighetens smittämne som, likt gift utbredt i ett ådernät, genomströmmar mänsklighetens inre lif och sköflar hela generationers, ja hela befolkningars hälsa och lycka; icke förr — men *då*, låtom oss drömma om det harmoniska ideal af kärlek och sympati som skall gifva oss »lycksalighet».

Men till dess ha vi annat än drömmar om lycka att sysselsätta oss med; vi ha, om vi annars förstått hvartill Gud gifvit oss detta lif, att med alla våra krafter, alla våra sträfvanden kämpa mot lidandets rot: *synden*.

Jag tror att frkn Keys och hennes meningsfränders förunderliga brist på kännedom om människohjärtat härrör från att de ej förstå syndens makt; och att de ej göra detta är ju naturligt, då Guds heliga ande allena är den som kan öfverbevisa oss om synd. De ha ej ännu kommit till personlig kännedom om att vi, arma människor, *aldrig* kunna begå *en enda* handling, fri från själviskhet, som är detsamma som synd, än mindre blifva fullkomligt goda. Synden genomtränger hela vår varelse, den snärjer oss i garn så fina, att ej ens vi själfva skulle kunna reda ut vårt inre. Vi kunna t. ex. göra en uppoffring, som världen kallar stor och som vi själfva finna mycket ädel, men *just* i denna handling af uppoffring ligger för oss en sådan njutning, att den för oss rent af blir en själisk vällust, som smeker

och tjasar oss, och på så sätt lefva vi, midt under en yttre uppooffring för hvilken människor prisa oss, i den fördolda världen inom oss, dit blott Guds öga intränger, det mest raffinerade sjäflif. Sålunda kan det inmurade helgonet, som frkn Key så orätt framställer som typen för en kristen, eller en Vera Vorontzoff, som följer en frihetens martyr i nöd och fängelse, dock i sitt inre vara en utpräglad anhängare af frkn Keys själfhäfseteori. Detta är så insnärjdt och hemlighetsfullt, att ingen kan utreda det; likt frodigt ogräs slingra sig i djupet af vår själ om hvarandra känslor, stämningar, lidelser, obefruktade möjligheter till last och brott, *ingen* handling framspringer ur ett enda klart motiv, och summan af allt blir, att det ej finnes någon människa, som vågar säga att hon i sitt lif begått *en* handling fri från syndens smitta. Och säger hon det, så bedrager hon sig själf och dem, som äro sinnade att låta bedraga sig af henne.

Huru skola nu vi, som med våra innersta hjärtefibrer äro fångna uti synden kunna blifva den kvitt, huru kan det som själf icke är annat än synd besegra syndens makt? Huru kan begärens slaf, hvilkens vilja ondskan förstört, hvars blod är besmittadt allt ifrån födelsen, hur skall han af sig själf kunna bli god, »fullkomligt god», som frkn Key drömmer om att vi snart skola bli?

Det finnes ej mer än ett sätt att omintetgöra syndens makt, och det är att det mänskliga kommer i beröring med något *utom* henne, någonting som skiljer sig från henne, icke i graden utan i

arten, att hon så att säga andligen befryndar sig med någonting *fullkomligt* syndfritt. Hvad detta något är veta vi alla; det är han som Gud gifvit oss till hjälp i vår syndanöd, människosonen, i hvilken gudomens fullhet bodde lekamligen, han, som utan att blifva en ljugare eller dåre, kunnat uttala de öfvernaturligt sköna orden: »Jag är vägen, sanningen och lifvet». Genom honom, genom förblifvandet i hans underfulla väsende, skola vi finna den renhet, efter hvilken vårt hjärta förgäfves trånar, den frid, som vår af strider och oro söndermalda själ begär. Han och endast han skall skänka oss den lycksalighet profetian lofvat och vårt eget hjärta fordrar...

Allt jag vunnit,
Allt jag funnit
Hos den ende, som är vägen
Som är sanningen och lifvet...*

Frkn Key säger i sin »förklaring», att det kristna idealet ställer så stora fordringar på människan, att, om det fullföljdes i sina yttersta konsekvenser, skulle resultatet bli ett dödande af det rent mänskliga, ett tillintetgörande af personligheten med dess berättigade kraf på lycka. Detta har åstadkommit, menar frkn Key, att ingen kan förverkliga det kristna idealet, och att därför de kristna bekänna sig till ett ideal, men i själfva verket omfatta ett annat, med ett ord att de i sitt tal hylla Kristi lära om själförsakelse, men i lif

* Pontus Wikner, »Mig törstar».

och handling äro anhängare af hedensdomens lära om själfhäfvelse.

Hvad nu beträffar frkn Keys åsikt om att de kristna ha ett ideal, som de aldrig nå, så ger jag henne fullkomligt rätt däri, ty i själfva begreppet »ideal» innefattas omöjligheten att hinna det. Har jag hunnit ett ideal, så är det icke längre något sådant, jag måste då skapa mig ett nytt att sträfvä efter. Idealets karakter är just att vara oupphinneligt, att vara det ständigt dragande, lockande, vägledande, till hvilket jag med hela min varelses åtrå sträfvar. »Icke att jag redan har vunnit det eller redan är fullkomnad, men jag far därefter att jag må fatta det.» (Fil. 3: 12).

Och låtom oss icke pruta med det kristna idealet, låtom oss icke taga bort en bokstaf från de höga fordrande buden: »Den som har två lifklädnader, han dele med sig åt den som icke har någon.» »Om någon slår dig på det högra kindbenet, så vänd honom ock det andra till.» »Hvar och en som ser på en kvinna till att begära henne, han har redan gjort hor med henne i sitt hjärta.» Orubbliga som himmelens stjärnor skola de lysa oss i vårt mörker, skola de med sin rena glans draga oss upp ur syndens dy, i hvilken vi trötta och förtviflade nedsjunkit.

Men då frkn Key säger att de kristna ej förverkliga sitt ideal — eller efter *mitt* sätt att uppfatta idealet, ej med hela sin varelses åtrå sträfva att göra det, — då svarar jag henne som »Atle

Wiking» i sin dikt »Si jag kommer» svarade Viktor Rydberg på hans »Grubblaren»:

Det säger du, som ej är med i striden
— — — — —

Frkn Key talar här om förhållanden som äro henne främmande; hon känner ej de kristna och deras lif, kristendomen är för henne en abstraktion, ej en realitet. Hon sammanblandar de *namn-kristna*, »som njuta sina familjefröjder i sina vackert ordnade hem, vid sina rikligt dukade bord, medan hunger och nakenhet och sjukdom och sorg trängas utanför deras dörrar» (sid. 438) med de *levande* kristna, de, för hvilka kristendomen blifvit, icke en lära, som de fästa utanpå sitt lif för Kristi och evangelii skull. Om de som angripa de kristna toge reda på sanningen och ej nöjde sig med att filosofera bland abstraktionernas och teoriernas moln, om de undersökte, hur det i själfva verket förhåller sig, hur kristendomen ter sig i lifvet, hur många som dött för sin tro, lidit för att hinna fram till sitt ideal, skulle de kanske ha lättare att tro på kristendomens sanning och kraft. »On croit volontiers aux histoires dont les témoins se font égorger,» säger Pascal. Ty vi neka att tro, så länge vi blott mötas af, vore det än de vackraste teorier; endast då lifvets varma pulsslag beröra oss, — antingen frågan gäller det andliga eller det naturliga området — endast då vi se gärning och

sanning låta vi öfvertyga oss. Frkn Keys vackra skildring af de fria äktenskapen tror jag ej på, ty jag har aldrig sett dem i verkligheten, — och *a priori* drar jag helt olika slutledningar, — men jag tror att Kristi kärlek kan döda själfviskheten inom oss, ty det har jag sett och bevittnat.

Jag vet att det är kristendomens kraft, som verkar hvarje gång någon af Kristi stridsmän, med uppoffrande af egen fördel, af samhällsställning och bekvämlighet, af allt det som skattas högt i lifvet, gifvit ut sig själf för att hjälpa lidande bröder. Jag vet att då den ädle Shaftesbury i 20 år kämpade med nästan hela England emot sig, för att befria de förtryckta små ur det arbetsslaveri, hvari, 1800 år sedan Kristi kärlekslära förkunnats, egoismen, själfhäfvelsen, drifven till sin spets, förvandlade dem till krymplingar och idioter, var det Kristi kärlek som besjälade honom och gaf honom mod att hålla ut i den ojämna striden. Jag vet att då Gordon pascha utförde öfvermänskliga storverk bland de vilda hedningafolken, hade han ej lyckats häri, om han ej hämtat sin kraft från den enda lifgifvande källan: Guds heliga ord. Jag vet att Jesus Kristus är det tecken, i hvilket de skola segra, de bägge det 19:de århundradets profetissor, — Josephine Butler och Frances Willard — som stå i spetsen för nutidens viktigaste rörelser: osedlighetens bekämpande och dryckenskapens utrotande. Jag vet att då pater Damiens och syster Rose Gertrud, trotsande de gräsligaste af alla vedervärdigheter, begåfvo sig ut för att vårda sina

spetelska bröder och systrar, — då Kate Marsden, en svag, bräcklig kvinna, under oräkneliga faror och svåra lidanden genomströfvade Sibiriens skogar, för att uppleta samma rysliga sjukdoms offer, som samhället kastat ut att dö i vildmarken, — då frälsningsarméns slumsystrar i lastens och nödens pesthålor uppsöka sina arma systrar för att dela deras bördor, lätta deras bekymmer, — då tusendertals missionärer, under århundraden lydande sin Mästares befallning att »gå ut i hela världen och lära allt folk», öfvergifvit hem och fädernesland, slitit kära band, för att gå till mötes faror, sjukdom, försakelse, ja i många fall en fasansfull död, och allt detta utan att lönas med världens pris, ty de ha vanligen dött glömda och okända, — jag vet att alla dessa gått emot sitt ålagda svåra värf, *tvungade af Kristi kärlek, bundna i anden*, liksom hedningarnas store apostel, då han for upp till Jerusalem; redobogen att för Herren Jesu namn »icke allenast bindas, utan äfven dö».

Kristendomens vedersakare kunna ej neka att alla dessa trosvittnen — och om bevisföringen härigenom blefve starkare skulle listan på dem snart sagdt i oändlighet kunna mångdubblas — genom själfva sitt lif, genom gärning och handling ådaga-lagt att det kristna idealet, visserligen ej fullt kan nås, ty då vore det som sagdt ej ideal, men bli så att säga min tankes tanke, målet som jag *aldrig* släpper ur sikte, till hvilket jag oafslätligt sträfvar. Men denna sträfvan ha de ej af egen kraft kunnat förverkliga; det är den i idealet inneboende, hem-

lighetsfulla, magnetiska dragningen, Kristi tvingande kärlek, som verkat på dem och öfvervunnit den motsatta dragande kraften: själfhäfdelsen. Likasom grenen inympad i vinträdet suger dess ädla saft, så har deras andliga jag, nedsänkt i Kristi väsende, genomströmmats af hans offervillighet, hans kärlek, hans absoluta förnekande af hvarje slags själfhäfdelse.

Men förhållandet är, att alla de som stå emot kristendomen vanligen ådagalägga, ja nästan bravera med den mest fullkomliga okunnighet om de kristna realiteterna, om Kristi församlings och missionens historia. Ja, till den grad förvändt är i de flesta fall det allmänna omdömet, att det bland bildade och allvarliga människor skulle anses som en fläck på min uppfostran om jag t. ex. ej kände till en Bourget, en Maupassant, författare som icke haft någon annan lufsuppgift än att skriva romaner, i hvilka de dissekera lidelsen och framställa äktenskapsbrottets olika faser; om jag ej hade reda på en George Sands lättfärdiga förbindelser, ej intresserade mig för en så samhällsviktig fråga, som huruvida det var hennes eller Alfred de Mussets skuld att deras förbindelse upplöstes, etc. Men det finnes ingen, som skulle blygas för att medgifva, att hon inte ens till namnet känner en Dr. Paton, den missionär under hvilkens trettio-åriga arbete för Guds rikes utbredande tusentals vilda människoätare omvändes till goda kristna, lyckliga i detta lifvet och räddade för evigheten, — eller en Rev. Murray, hvars storslagna arbeten öfver

missionens historia gifva oss kunskap om hur den heliga skrift under de största faror, de mest energiska ansträngningar, genom öfversättningar, som kräfde lika mycken tid som tålmod och kunskaper, spreds till millioner längtande hedningasjälur, — otaliga liknande exempel att förtiga.

Nutidsmänniskorna segla med kristendomens »lig i lasten» säger Ibsen, därför bli de karaktärslösa, halft hedningar, halft kristna med sjuka samveten och brutna viljor. Härmed uttalar Ibsen, naturligtvis utan att veta eller vilja det, en djup lifssanning. Den människa, för hvilken Jesus ej får bli hvad Gud i sin nåd ämnat honom att vara för oss: lifvet, sanningen och vägen, för henne blir han i stället ett »lig i lasten», någonting tyngande, oroande, som bräcker hennes viljekraft, någonting dödt, som gör hennes själ sjuk och hennes lifsåskådning vacklande. »Liget i lasten», medvetandet att hon skjutit ifrån sig den ende kärleksfulle, han som för henne velat gå i döden, rubbar hennes kurs, hon seglar ej dit hon vill segla, det drar henne åt nejder som hon helst ville fly. För henne är Kristus blott den korsfäste nasaréen med genomstungna händer och brustna ögon, — i sanning ett »Lig» och ingenting annat — ej den uppståndne förhärligade frälsaren, som brutit udden af dödens och grafvens fälor. Napoleon den förste, självvisketens titan, anade denna sanning, då han, krossad, måhända icke blott som världsbesegrare utan äfven i sitt inre, i sin egen onda vilja, uttalade de orden: »Jesus Kristus har förmått att göra hvarje män-

niskosjäl till ett bihang af sin egen.» Ja, så djupt har han, människosonen, ingripit i vårt släktes innersta hjärtfibrer, att ingen, vän eller fiende, kan helt lösgöra sig från honom. Han måste antingen bli en »lifslukt till lif» eller en »dödslukt till död», antingen kraft och seger eller »lig i lasten», antingen vårt hjärtas dyrbaraste skatt, eller en stötesten, en förargelseklippa, en *scandalon*, som han blef för fariseerna och sadduceerna, den tidens namnkristna och agnostici. »Si, jag har i Zion lagt en grundsten, en prøfvosten, en kostelig hörnsten, som är väl grundad. Den som tror, han skall icke förskräckas.» (Es. 28: 16) . . . »Men han är ock en stötesten och en förargelseklippa . . . en snara och ett nät . . .» (Es. 8: 14). Så profeterades för årtusenden sedan om den kommande världsfrälsaren, och denna profetia skall i alla tiders tider gå i fullbordan. Och på så sätt kunna de största förnekare, hvilka genom handling eller ord stått emot Kristus, en Napoleon, en Ibsen, uttala de kraftigaste vittnesbörd om sanningen i hans lif och lära — vittnesbörd, som helt och hållet öfverensstämma med de urgamla profetiorna.

Kristendomens vedersakare affärda Kristi uppenbarelse och världsförsoningen med ordet mysticism, och om de därmed mena att vi stå framför en djup, underfull hemlighet, så är visserligen definitionen riktig. Men om världsförsoningen ej vore hemlighetsfull, om vi med vårt inskränkta förstånd kunde fatta den, då vore den sannerligen ej ens värd att tvista om. »Erkändt stor är gudaktighetens

hemlighet . . . » den hemlighet, som från tidsåldrarnes begynnelse har varit fördold » . . . » Guds hemligheter », så uttrycker sig Paulus om dessa stora, djupa, andliga sanningar. Och är icke allt omkring oss en hemlighet, lefva vi icke i ett enda stort mysterium? Är icke hvarje blommas uppspirande, hvarje lifs tändande ett hemlighetsfullt under, som vi endast till följd af vanans makt upphört att häpna öfver? »Då jag forskade i naturens företeelse fick jag se Gud, den Evige, den Allvetande, den Allsmäktige gå förbi mig, fick se honom på ryggen; och då jag såg honom, greps jag af häpnad,» säger en af världens störste vetenskapsmän*.

Skulle då icke Guds rådslut om människosläktets frälsning från syndens herravälde vara en hemlighet?

Men det har behagat Gud att dölja denna, den största af alla hemligheter, hans sons människoblifvande, för de vise, och uppenbara den för de enfaldige. Kristendomen vänder sig därför icke till det klyftiga förståndet och ännu mindre till den högmodiga intelligensen, utan till *känslan*.

Det finnes en modern tänkare, hvilken säkerligen frkn Key sätter mycket högt, jag menar Herbert Spencer, som någonstades, jag vill minnas i sin bok om uppfostran, säger, att det är känslorna, icke ideerna som drifva mänskligheten framåt. Jag tror att ett dylikt påstående vittnar om ett djupt grepp bland de andliga sanningar, kristendomen

* Citeradt efter prof. Rudins öfversättning af Linnés ord.

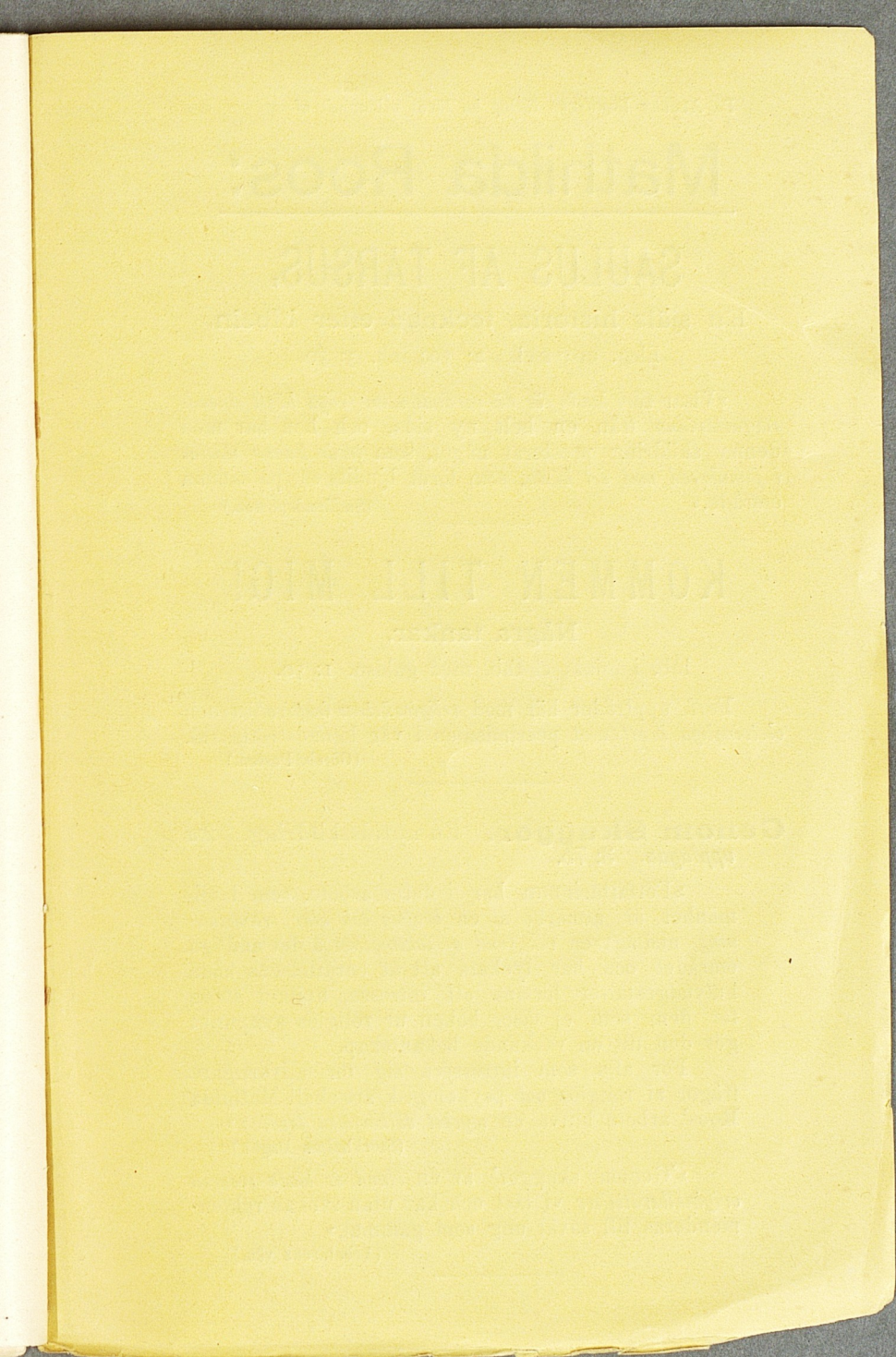
under flydda århundraden aflagrat på de vetenskapliga forskningarnas områden. Känslan, icke den som framkallas af stämningar, hvilka sätta nerverna i rörelse och locka till tårar, utan den mäktiga gudomliga driften i djupet af själen, den som är besläktad med detta utsägbara, som förde Guds son in i timligheten för att frälsa ett syndafördärfvadt släkte, och som kommer oss att, trots förnuftets röst, trots alla världens, ja trots våra egna motsägelser gifva ut oss för en idé, för lidande bröder, — *den* är det högsta hos människan, och med den sammanhänger kristendomen på det innerligaste, ja denna drift utgör så att säga den jordmån, i hvilken allena ett nytt lif kan gro, spira upp och utvecklas.

Och nu äro vi framme vid det »centrala» i människolifvet. Icke kärleken man och kvinna emellan, icke äktenskapet, äfven det mest ideelt lyckliga, utan den gudomliga kärleken, d. v. s. *Jesus Kristus*, är det centrum, där vi skola söka ursprunget och kraften till allt som kan lyckliggöra och förädla. Till honom skola vi själfva sträfva, till honom skola vi föra efter lycka längtande själar, — ty till honom är det dock alla, äfven de som förneka honom, medvetet eller omedvetet längta, emedan det icke kan finnas någon, som ej måste längta efter att en gång i timligheten få se förverkligadt det kärleksideal Gud nedlagt i hvarje människas bröst och att genom omfattandet af detta ideal — den människoblifna gudasonen — försonas med den af vår synd i sin helighet kränkte Guden.

Icke hos Pan, allnaturens representant, uttrycket för den i naturen inneboende jäsande driften, skola vi söka lifsglädjen, icke åt hans flöjttoner skola våra hjärtan fröjdas, icke Eros, tjusningens, svärmeriets, lidelsens gudomlighet, skola vi »lära ungdomen att vörda». Nej, må vi söka vår glädje hos honom som sagt åt de späda: låten barnen komma till mig; må vi lära ungdomen att vörda och älska den Ende, som åt ynglingen och jungfrun kan gifva den hjärtats renhet, genom hvilken de skola finna hvarandra i denna kyska kärlek, som skapar ett lifslångt trohetsförhållande.

Ty sannerligen, *han* och ingen eller intet annat är det centrala i människolifvet, han i hvilkens gudomliga själ alla kärlekens ljusstrålar: långmodighet, mildhet, ödmjukhet, finkänslighet, oegennytta, fördragsamhet, — sammanfalla till en glänsande prisma . . .

»Af honom och genom honom och till honom äro allting; Honom vare ära i evighet! Amen.» (Rom. II: 36.)

På ALBERT BONNIERS förlag ha förut utkommit af

Mathilda Roos:

SAULUS AF TARSUS.

En själs historia, tecknad efter bibeln.

Eleg. utstyrsel. 2: 50; inb. 3: 50.

»Visar vårt lands för närvarande utan fråga högst stående författarinna från en helt ny sida, och hon har med denna skildring presterat något, som torde kunna ställas i jämbredd med det bästa, som förut bjudits oss på samma område.»

(Smålandsposten.)

KOMMEN TILL MIG!

Några tankar.

Inb. i mjukt clothb. med guldsn. 1: 50.

Förf. uppträder här med *religiositetens inspiration* och *obetvingliga kraft* mot pessimismen i vår lefnadströtta tid.

(Göteb.-Posten.)

Genom Skuggor. En nutidsskildring. 2:a upplagan. 3: 75.

»Författarinnan har i detta arbete, som i allmänhet är utmärkt af en *kraftig och klar framställning*, nedlagt en rik fond af *iakttagelser* å det andliga området och har lyckats att åt berättelsens båda hufvudgestalter förläna ett intresse, hvilket äfven för dem som ej läser boken ur religiös synpunkt gör den till en väckande bekantskap.

För alla som intressera sig för allvarligare frågor af religiös och psykologisk art skall Mathilda Roos' arbete blifva en *mycket välkommen läsning*.»

(Stockholms Dagbl.)

»'Genom skuggor' är en bland de bästa svenska originalberättelser vi läst och kan utan tvekan rekommenderas till såväl ung som gammal.»

(Arbetarens vän.)